

İŞ ve MESLEK HASTALIKLARI UZMANI NE YAPAR?

CebraİL ŞİMŞEK

İş ve Meslek Hastalıkları Uzmanlık alanı, meslek hastalıklarının, yaralanmaların, maluliyetin önlenmesi ve tedavisini, çalışanların, ailelerinin ve toplumun sağlık ve üretkenliğini sürdürmeyi kapsayan bir uzmanlık alanıdır. İş ve Meslek Hastalıkları uzmanının (İMHU) görevi, Sağlık Bakanlığı Tıpta Uzmanlık Kurulu'nun Uzmanlık Eğitimi Çekirdek Müfredatı v.2.3 (2017)'de “..çalışma yaşamının insan sağlığı üzerine zararlı etkilerini tanımlamak, bu etkilerin sağlık üzerinde yarattığı sonuçları değerlendirip koruyucu önlemleri geliştirmek ve çalışanın sağlıklı bir şekilde çalışmayı sürdürmesini sağlayacak tüm etkinliklerle ilgilenir” ifadeleriyle tanımlanmıştır.

İşin doğrusu, meslek hastalıkları ve işle ilgili hastalıklar hemen bütün uzmanlık alanlarının konusudur. Ancak İMHU'larına, tıbbın diğer uzmanlık alanlarından oldukça farklı tıbbi, yasal ve sosyal sorumluluklar da düşmektedir. Hekimin hastalıklara sadece tanı koyup tedavi etmesi değil, nedenlerini de bilmesi umulur. Hastalık nedenleri arasında mesleksi ve çevresel olanlar çok önemli bir yer tutar. İşte bu nedenselliği sorgulamak ve değerlendirmek için özel eğitim almış, ilgili mevzuatı, sosyal güvenlik uygulamalarını, araştırma yöntemlerini ve iş yerlerinde uygulanabilecek tıbbi, teknik, yönetsel önlemleri bilen uzmanlara ihtiyaç vardır. Bunlar İMHU'larıdır.

Dünya Sağlık Örgütü'nün sağlık tanımını hatırlayalım: “sadece hastalık ve sakatlığın olmaması değil, bedensel, ruhsal ve sosyal olarak tam bir iyilik hali içinde olmak.” Bu tanım, sağlığın korunması ve geliştirilmesini de kapsar. İMHU'nun görev tanımı, tam da bu tarifin içine oturmaktadır. İMHU, bir taraftan kişilerin sağlıklı ve güvenli çalışma koşullarında çalışmalarının önerilmesi, diğer taraftan da işin oluşturduğu sağlık sorunlarının en ileri düzeyde tanı ve tedavi alması yelpazesi içerisinde görev yapar. Bu multidisipliner alanın paydaşları sadece hekimler de değildir. Çalışanın kendisi, işveren, mühendis ve sosyal taraflar da vardır.

Bu kadar geniş bir hastalık spektrumu ve görev çeşitliliği içerisinde, İMHU'nun görevi nerede başlayıp, nerede biter? İMHU işyeri hekimi midir? Bütün meslek hastalıkları konusunda, özellikle girişimsel tanı ve tedavide, her birinin uzmanı kadar yetkin midir?

İş Sağlığı ve Güvenliği (İSG) alanının hekimi, birincil olarak işyeri hekimidir. İMHU'dan daha çok işyerinin içinde ve çalışanla birlikte. Asli işi korumaktır. İMHU, meslek hastalıkları tanı süreçlerinde işyeri hekimi ile yakın ilişki ver işbirliği içinde olmak zorundadır. Diğer yandan tıbbın hemen her uzmanlık alanının, çalışan sağlığı ve meslek hastalıklarını kapsayan bir iş yükü vardır. İMHU, bilgi düzeyinde tüm uzmanlık alanlarını ilgilendiren meslek hastalıkları konularına hakim olmalıdır. Ancak klinik ve girişimsel yetkinlikler açısından, İMHU'dan her alanın uzmanının yeterliliği beklenemez. Bu durum Uzmanlık Eğitimi Çekirdek Müfredatında (v.2.3; 2017) “Ekip çalışması yaparak hastanın tanı ve tedavisinin tüm sürecini yönetebilme klinik yetkinlik düzeyi” olarak ifade edilmiştir.

Tıpta Uzmanlık Kurulu'nun bütün Uzmanlık Eğitimi Çekirdek Müfredatlarına önerdiği Temel Yetkinlikler bölümünde yetkinlik, “bir uzmanın bir iş ya da işlemin gerektiği gibi yapılabilmesi için kritik değer taşıyan, eğitim ve öğretim yoluyla kazanılıp iyileştirilebilen, gözlenip ölçülebilen, özellikleri daha önceden tarif edilmiş olan, bilgi, beceri, tutum ve davranışların toplamı” olarak ifade edilmiştir. Yetkinlikler yedi temel alanda toplanmıştır. Her-

İŞ ve MESLEK HASTALIKLARI UZMANI NE YAPAR?*Cebrail ŞİMŞEK*

hangi bir uzmanlık alanındaki bir hekimin sadece hizmet sunucusu olması değil, aynı zamanda yönetici, ekip üyesi, sağlık koruyucusu, iletişim kuran, değer ve sorumluluk sahibi, öğrenen ve öğreten yetkinlikleriyle donanımlı olması beklenmektedir. Sonraki altı etkinlik, hekimin hizmet sunumunu “hasta ve toplum merkezli ve etkin bir şekilde kullanması için kazanılması gereken yetkinlikler”dir. Hizmet Sunucusu alanına ait yetkinlikler ise klinik yetkinlikler ve girişimsel yetkinlikler olarak ikiye ayrılırlar. Bilgiyi, kişisel, sosyal ve/veya metodolojik becerileri tıbbi kararlar konusunda kullanabilme yeteneği Klinik yetkinlik; tıbbi girişimler konusunda kullanabilme yeteneği ise Girişimsel yetkinliktir.

Yeterlilik ise, bu yedi temel yetkinliğin meslek yaşamında uyumlu bir şekilde kullanılabilmesidir. İMHU'nun, şu alanlarda yeterli olması beklenir;

1. Meslek Hastalıkları tanı, ayırıcı tanı, tedavi ve bildirim
2. İSG ve meslek hastalıkları mevzuatı
3. Çevre Sağlığı
4. İşe uygunluk ve engellilerin entegrasyonu
5. Endüstriyel toksikoloji
6. Risk algılanması, değerlendirilmesi ve kontrolü
7. Felaketlere hazırlık ve acil durum yönetimi
8. Sağlık ve verimlilik
9. Halk sağlığı, gözetim, hastalıkların önlenmesi
10. İş sağlığı ve meslek hastalıkları ile ilgili sevk ve yönetim

İMHU; iş kazalarına bağlı yaralanmaları ve meslek hastalıklarını klinik olarak değerlendirip tedavi edebilecek kanıta dayalı bilgi ve beceriye sahip olmalıdır. İSG ve meslek hastalıkları mevzuatını, maluliyet, tazminat, halk sağlığı, çalışanların güvenliği, çevre sağlığı ve güvenliği hukukunu bilmeli ve kullanabilmelidir. İşe uygunluğu değerlendirebilmelidir. Engelli bir kişinin hangi koşullarda çalışabileceği ile ilgili olarak işçiye ve işverene rehberlik edebilmelidir. İşyerinde ve genel çevredeki toksik maruziyetleri algılama, değerlendirme, düzeltme yeteneğinde olmalıdır. Periyodik sağlık gözetimi ve iş hijyeni verilerini yorumlayabilmelidir. İşyerindeki ve çevredeki fiziksel, kimyasal, biyolojik maruziyetlerin potansiyel risklerini değerlendirebilmeli, kontrol tedbirlerine yönelik tavsiyelerde bulunabilmelidir. İş hijyeni ölçüm raporlarını yorumlayabilmelidir. Acil durum planlarını yapıp uygulayabilmelidir. Çalışan sağlığını ve verimliliği en üst düzeyde tutmak için bireysel ve kurumsal faktörleri tanımalıdır. İşyerinde tıbbi gözetim programlarını geliştirme, değerlendirme ve yönetme bilgi ve becerisinde olmalıdır. Birincil, ikincil, üçüncül korunma tedbirlerini bilmeli ve uygulamalıdır. Kapsamlı iş sağlığı ve meslek hastalıkları program ve projelerini planlama, düzenleme, uygulama, değerlendirme, yönetme bilgi ve becerisine sahip olmalıdır.

İŞ ve MESLEK HASTALIKLARI UZMANI NE YAPAR?*Cebrail ŞİMŞEK***Hizmet sunucusu olarak İMHU:**

İMHU, mesleksel olanlar başta olmak üzere kapsamlı maruziyet öyküsü alabilmeli, semptomlarla mesleki ve çevresel maruziyetler arasındaki olası ilişkiyi tanımlayabilmeli, hastalığına özgü fizik muayeneyi yapabilmeli, bulguları değerlendirebilmeli, gerekli tanısal testlere karar verebilmeli, meslek hastalıkları ve yaralanmalarını, gerekirse ilişkili konsültanlardan da yararlanarak ayırıcı tanı yapabilmeli, tanı ve tedavi edebilmelidir. Hastaların maruziyet hakkında bilgilendirip risklerle ilişkili tedavi bütünlüğünü sağlamalıdır. Hastaların ve çalışanların sağlık ve güvenliği gözeterek, yasal bildirimleri yapmalıdır.

İMHU, çeşitli yaralanma ve hastalıklarda acil tıbbi bakım sağlamak ve hastaları stabilize ederek acil servise sevk etmek için gereken bilgi ve becerilere sahip olmalıdır. Mesleki ve çevresel maruziyetlerin genel sağlık, hematolojik, kanserojen etkilerini değerlendirmek, teşhis etmek ve önlemek için gerekli bilgi ve beceriye sahip olmalıdır. Uygun biyolojik örneklerde gerekli toksikolojik analizleri isteyebilmeli ve değerlendirebilmelidir.

Anamnez, fizik muayene, mesleki risk faktörlerinin incelenmesi, laboratuvar tetkikleri ve uygun tanısal testleri seçerek mesleksel kas-iskelet sistemi değerlendirmesini yapabilmeli, tanı, maluliyet değerlendirmesi, yönetilmesi ve önlenmesi, ergonomik müdahaleler ve uygun rehabilitasyon hizmetlerini önerebilmelidir. Kas gücü testi yapabilmeli, uygun bir ergonomik risk değerlendirme yöntemini uygulayabilmelidir.

Mesleki ve çevresel maruziyetlerin merkezi ve periferik sinir sistemleri üzerinde akut ve kronik etkilerini bilmeli, uygun nörolojik muayene prosedürlerini veya konsültasyon sonuçlarını (MR ve BT görüntüleme, EEG, EMG, nöropsikolojik test bataryaları) değerlendirebilmeli, tanı koymalı, önlemeli ve uygun iş önermelidir.

Mesleki KBB ve göz hastalıkları ve yaralanmalarını tanımalı, tedavi ve gereğinde ilgili uzman hekime sevk etmelidir. Görme testlerini yapabilmeli, gürültüye bağlı işitme kaybı bulunan bireyleri saptamalı, işitme testini yorumlamalı, standart eşik kaymasını tanımalı ve uygun tedavi ve önleyici müdahaleleri önermelidir.

İşyerinde psiko-sosyal stresi ve sonuçlarını değerlendirebilmeli, psikolojik problemi olan işçilerin tedavisinde veya tedavi önceliklerinin belirlenmesinde yardımcı olmak ve bu problemleri tespit edip değerlendirmek ve ayrıca akıl sağlığını olumsuz etkileyebilecek mesleki ve çevresel etkenleri tespit etmek için gerekli klinik ve idari bilgi ve becerilere sahip olmalıdır. Uygun psikometrik testleri yapabilmelidir.

Solunum hastalıklarının ve maluliyetinin nedenlerini ve mesleğin katkısını değerlendirebilmelidir. Mesleki ve çevresel akciğer hastalıklarını önlemeli, tanımlamalı, tanı koymalı, tedavi etmeli ve/veya sevk etmelidir. Mesleki olan ve olmayan akciğer hastalıklarında uygun iş önerisi yapabilmelidir. Mesleki ve çevresel akciğer hastalıkları tanısını koyabilmek için, yeterli tanısal testleri istemeli ve yorumlayabilmelidir (PEFR takibi ve mesai sonrası spirometri, Reversibilite testi, Metakolin ve spesifik bronş provokasyon testi, Egzersiz testi, 6 dakika yürüme testi, akciğer grafisi, MR, BT gibi görüntüleme çalışmaları,

İŞ ve MESLEK HASTALIKLARI UZMANI NE YAPAR?*Cebrail ŞİMŞEK*

alerji testleri). Basit spirometreyi uygulayabilmeli ve yorumlayabilmelidir. ILO pnömokonyoz okuyucu eğitimi almış olmalıdır. Son olarak İMHU kibar bir dinleyici, dikkatli bir gözlemci, etkili bir iletişimci ve yetenekli bir klinisyen olmalıdır.

İMHU'nun Kariyer Olasılıkları konusunda Çekirdek Müfredatında şu bilgiler yer almaktadır: İş ve Meslek Hastalıkları yan dal uzmanları başta üniversite hastaneleri (ilgili anabilim dalları ve klinikleri, iş sağlığı birimi, iş sağlığı merkezi), eğitim ve araştırma hastaneleri, meslek hastalıkları hastaneleri, iş sağlığı konusuyla ilişkili laboratuvarları, genel hizmet hastanelerinin klinikleri, iş sağlığı klinikleri, büyük iş yerlerinin veya sanayi kuruluşlarının iş sağlığı birimleri, iş sağlığı danışma merkezleri, ortak sağlık güvenlik birimleri olmak üzere birçok alanda çalışabileceklerdir. Böylece sağlıklı bir iş yeri ortamı oluşturmak, işle ilgili hastalıkların, meslek hastalıklarının tanı ve tedavi aşamalarında yaşanan aksaklıkların önüne geçilmesi ve iş yerlerinde alınacak önlemlerin yaygınlaştırılması konularında önemli bir adım atılmış olacaktır. Birinci, ikinci ve üçüncü basamak sağlık hizmetlerinde görev alma, akademik kariyer yapabilme, çalışma yaşamında iş ve meslek hastalıklarıyla ilgili danışmanlık ve bilirkişilik hizmeti vermek ve bürokratik süreçte pozisyon almak diğer kariyer olanaklarıdır. Ayrıca ulusal ve uluslararası alanla ilgili kuruluşlarda görev alabilir.